

УДК 1(091)(477)

І. В. Книш

Сумський національний
аграрний університет

КОРДОЛОГІЗМ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ: СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Стаття присвячена розробці концепції кордологізму та його визначної ролі у становленні української нації. Зокрема, зосереджується увага на розгляді формування «екофільних» національних і загальнолюдських цінностей української нації, які б мали сприяти, на думку автора, становленню цілісного бачення світу, та висвітлення цих процесів у сучасному науковому дискурсі. При цьому, особлива увага акцентується на тому, що для української нації притаманні специфічні риси екологічної свідомості, такі як кордологізм та кордоцентризм, які мають сприяти поєднанню раціонально-наукового ставлення до природи з емоційним, сердечним, екзистенційним, що зумовлюється українською традицією.

Ключові слова: кордологізм, кордоцентризм, філософія серця, кардіогносія, екософія, українська нація, науковий дискурс.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що постнекласична наука, включаючи елемент людиновимірності, має розкривати положення про те, що людина – це не абстрагований суб'єкт, вона має свої традиції, історію, психологію, національні особливості. Тому важливим є аналіз проблеми кордологізму та кордоцентризму української екософії, які об'єктивуються в українському просторі, використовуючи національні особливості українського народу, та мають впливати на становлення сучасної української свідомості. Тому у статті ми розглянемо національні особливості і різноманітні підходи щодо аналізу становлення української нації та вплив на її розвиток концепцій кордологізму та кордоцентризму.

Обґрунтовано, що для української нації є характерним наявність специфічних рис екологічної свідомості, таких як кордологізм та кордоцентризм. Саме вони, на нашу думку, мають сприяти поєднанню раціонально-наукового ставлення до природи з емоційним, сердечним, екзистенційним.

Мета дослідження полягає у:

- виявленні механізмів становлення «екофільних» властивостей української нації, які мають сприяти становленню цілісного бачення світу та висвітлення цих процесів у сучасному науковому дискурсі;
- аналізі становлення української нації та вплив на її розвиток концепцій кордологізму та кордоцентризму.

На сучасному етапі розвитку України як держави відбулось відродження українців як нації, яка має глибокі й непохитні корені, народу, який має свою культуру, свою мову, історію, спільні інтереси та цінності.

Для нації, як етносоціальної спільноти, характерні стійкі внутрішні зв'язки, що об'єднують індивідів у цілісній системі, де кожна особистість виступає як її компонент і може розглядатися як реальний носій зв'язків і особливостей спільноти. Саме із залученням у внутрішню структуру спільноти особистість отримує національну належність.

У той же час національна належність, виражаючи комплекс об'єктивних, закономірних зв'язків особистості зі спільнотою, не може бути поставлена у залежність від свавільних спрямувань людей, щодо їх вибору, смаку і тощо. І тут, перш за все, треба чітко відрізнити етнічні (національні) ролі особистості від соціальних.

Формуючи національну визначеність особистості, культура виявляє по відношенню до неї соціально-етнічну функцію. Остання не є чимось самодостатнім. Вона, виражаючи етнодиференціальні якості національної культури, органічно поєднана з іншими функціями культури – нормативною, сигніфікативною, комунікативною. Саме через ці функції культура забезпечує соціальне і національне наслідування, втягуючи індивідів у вир національних традицій, формуючи в них національні відносини.

Аналізуючи факти історичного матеріалу, академік П. Толочко зазначає, що етнокультурний розвиток у межах сучасної України характеризувався постійним впливом Сходу і Заходу. Далі, як зазначає вчений, на початку I тисячоліття ми мали самобутню державу – Київську Русь. Це говорить не про те, що займана територія порубіжжя була причиною нашої драматичної історії, а про те, що наші прашури не завжди користувалися своїм політичним розташуванням. Треба зазначити, що щось подібне відбувається і сьогодні, тому складається враження, як зазначає П. Толочко, що досвід історії пройшов повз нас, а фундаментальна істина, згідно з якою Україна одночасно належить Сходу і Заходу, в широкому розумінні цих понять так нами і не усвідомлена [17, с. 92].

Сучасний досвід людства засвідчує, як зазначає В. Табачковський, що збереження власної етнокультурної ідентичності нерідко вимагає зусиль ніяк не менших, ніж будь-який «світоперетворювальний проект» [15, с. 15]. Тому, щоб традиція кордологізму не була втрачена, у суспільстві має бути вироблене певне ставлення до неї.

Між тим, на думку Г. Ващенко, міра і спосіб дотримання певних традицій можуть бути різними:

- народ може надто консервативно ставитись до своїх традицій, перетворюючи їх на непорушні святощі. Однак зазначена ситуація є характерною для примітивного суспільства, в якому мімезис спрямований у минуле, на старше покоління та мертвих предків. Тут, як вважає А. Тойнбі, панують традиція та звичай, пасивність та статичність [16, с. 256];

- народ, переважно в особі інтелігенції, може з презирством ставитись до свого минулого, нехтувати традиціями, намагаючись некритично переймати все від інших народів, не міркуючи над тим, що воно не відповідає інтересам і психології свого народу. Треба зазначити, що ця характеристика притаманна радянському періоду, який панував в Україні, де простежуються умови животіння українських традицій;

- нація може шанувати і зберігати свої традиції, але не зупинятись на них, а йти вперед, не замикаючись у вузьких межах своєї традиційної культури, брати від інших народів їх кращі здобутки, органічно переробляючи їх відповідно до інтересів і психології свого народу. Це, на нашу думку, є сприятливий шлях, який має забезпечити необхідні умови щодо всебічного розвитку українських традицій. Проте, як зазначає Г. Ващенко, ставлення до традицій мусить бути саме критичним, а не скептичним, і тим більше не негативним [2, с. 102].

М. Костомаров у 1861 р. опублікував статтю «Две русские народности» [6], де зробив спробу порівняльного аналізу української та російської ментальності. На його думку, ця відмінність остаточно формується у XII ст. та полягає в тому, що:

- 1) серед росіян панує загальність (Бог і цар) над особистістю та окремою людиною, українець більше цінує окрему людину, ніж загал;

- 2) росіяни нетерпимі до чужих вір, народів, звичаїв та мов, українці звикли з незапам'ятних часів не цуратися інших людей та їх звичаїв;

- 3) росіяни – народ «матеріальний», українці прагнуть «одухотворити весь світ»;

- 4) росіянин мало любить природу, українець любить природу, тому й українська поезія невідривна від природи, вона оживляє її, робить учасницею радості й горя людської душі;

- 5) в суспільному житті у росіян ціле панує над одиницею, загальне над окремою людиною, яка пригнічена, цілком придавлена, а українці цінують особисту свободу;

- 6) у росіян панує насильство (монархія), в українців – добровільна спілка, «федерація».

При всій дискусивності точки зору М. Костомарова бажано відзначити, що автор, таким чином, підкреслює визначну роль природи у становленні української ментальності. При цьому, М. Костомаров зазначав, що «людина здатна любити тільки дух. Фізичне, саме по собі, – неприступне для її серця. Творець об'являється людині в її серці. Серце людини прагне у всіх явищах фізичного світу всюди бачити дух» [1, с. 104]. Тобто ми бачимо, що питання кордологізму, екофільності та духовності розглядалися М. Костомаровим.

Отже, **екофільність українського етносу**, як головна і невід'ємна риса його культури, орієнтує українця на дотримання законів природи, інтуїтивне проникнення в її сутність, спрямованість на внутрішній емоційно-почуттєвий

світ людини, де панує не логіка раціонального, а поклик палкого українського серця (кордологізм).

Надамо тлумачення слів, які ми будемо використовувати у своєму дослідженні. Термін «філософія серця» походить від грецького «philos» – «любов», «sophia» – «мудрість»; що означає «друг сердечної мудрості». Поняття «кордо центризм» походить від латинського «cordis» – «серце», «centrum» – «центр кола»; тобто «серце як єдність та цілісність людини». «Кардіогносія», або «кардіогнозія» походить від латинського «cordis» – «серце» та грецького «gnosis» – пізнання, знання, що означає «читання в серці», або «пізнання серця». Слово «кордологізм» походить від латинського «cordis» – «серце» та грецького logos – «слово, мова» тобто «вчення про серце».

Розглянемо, як відбувалося становлення світоглядно-ціннісних орієнтацій «філософії серця» у працях М. Гоголя, П. Куліша, Г. Сковороди, Д. Чижевського та П. Юркевича.

Г. Сковорода писав, що серце – це не тільки орган тіла, а й особлива реальність, яка перебуває поза людиною. Це те загальне, що об'єднує «всі серця». Як форма спільності думок, прагнень та волі вона виявляє себе у спілкуванні, в процесі пізнання серце все утримує в собі. Серце в системі поглядів Г. Сковороди виконує специфічну функцію: це не тільки орган тіла, а особлива реальність, що перебуває поза людиною, це те загальне, що об'єднує «всі серця». Серце кожної людини пов'язане із «загальним серцем», яке втілює «всесвітній розум».

Розвиваючи ідею «сродності праці», Г. Сковорода стверджував, що «думка, або серце, є дух» [11, с. 55] і вона виступає як засіб пізнання свого неповторного, індивідуального – «сродного» життєвого шляху, а головним джерелом усіх людських бід він вважав «несродність». «... Душа, не навчена насолоджуватися своїм становищем, хоч із життя переходить, проте всюди сумує й колотиться, бо носить всередині джерело прикрощів – розтлінне серце» [12, с. 315]. Людина має визначитись, чого вона хоче і до чого покликана. Таким чином, ми бачимо, що Г. Сковорода розглядав людину не як «мислену» істоту (гносеологічний суб'єкт), а як специфічний витвір духовно-сердечного буття, екзистенцію.

Під іншим кутом зору розглядав вчення про «серце» М. Гоголь. Любов, як «продукт» серця, він вважав досконалим почуттям, що звеличує людину. «Над усім і джерелом усього є любов. Ані на момент не слід нам забувати, що життя нам дане для любові і що ми є твором Божої любові» [1, с. 104]. Під поняттям «серце» М. Гоголь розуміє глибинні душевні пласти людини, її духовність та індивідуальність, здатність відчувати та любити. Тільки глибоко в душі лежить почуття любові як до своєї Батьківщини, так і до ближнього свого. Питання про те, як полюбити людину з її вадами, пристрастями, турбувало письменника протягом усього його життя.

Таким чином, М. Гоголь висловлює свої погляди щодо співвідношення розуму і серця, раціонального і емоційного в житті людини: почуття, серце є

домінантними елементами духовного світу. Про це свідчать його слова: «Є речі, яких ми не можемо збагнути нашим нікчемним розумом, а які можемо відчувати глибиною нашої душі, сльозами й молитвами, а не людськими турботами» [1, с. 210]. Тобто розум трактується ним як «помічник» серця, функція якого полягає в систематизації того, що продукує душа: «Розум – не є вища в нас здатність, його посада не більше ніж поліцейська: він може тільки впорядкувати і розкласти по місцях все те, що в нас вже є» [4, с. 87].

Отже, ми бачимо, що М. Гоголь віддає перевагу екзистенційному сприйняттю буття, саме серце виступає у нього і як емоційний образ, і як християнський символ.

Під «серцем» П. Куліш розумів національну самосвідомість, ментальність, тобто, розумом людина звернена до всього чужого, а серцем – до свого народу, культури. Для нього «серце», «внутрішня» частина людини пов'язана з Україною, з рідним краєм, з Батьківщиною. Серце в його поезії – це і «помисли», і «думка», і «туга». Він підкреслював провідну роль серця в діяльності людини: «найперша річ – серце щире й якийсь голос із душевної глибини, котрий велить чоловікові йти вгору, а розум – слуга того голосу [3, с. 112].

На внутрішньому, на чистому і досконалому «серці», можна і треба збудувати ідею України, «зовнішне» треба відкинути, як їй вороже і шкідливе. Таким чином, вчення про серце П. Куліша, на наш погляд, можна вважати кордоцентричним.

Д. Чижевський зазначав: «Серце породжує лише ті явища душевного життя, які не можуть бути з'ясовані загальними закономірностями психіки. В ту сферу, що в ній панує загальна закономірність і правильність, серце не втручається. Воно лише розкриває себе в цій сфері, і то не разом, а по малу та раз від разу. В глибині серця завжди залишається джерело нового життя, нових рухів та стремлінь, які не вміщуються у закінчені обмежені форми життя душі і роблять її придатною для вічності» [20, с. 151]. До ознак «українського характеру» Д. Чижевський відносить емоційність, індивідуалізм і психічну рухливість [20, с. 22].

П. Юркевич, автор своєрідної філософської концепції – «філософії серця», вважав, що «...розум може приписувати, веліти й, скажімо так, – командувати, але лише тоді, коли він має перед собою не мертве тіло, а живу й одушевлену людину й коли його приписи й накази виходять із натури цієї людини, а не накидаються їй як щось чуже, не споріднене: позаяк жодна істота у світі не доходить закономірної діяльності через спонуки, сторонні для неї» [21, с. 83]. Таким чином, ми бачимо, що серце у нього стоїть вище людської душі та духу та є органом пізнання божественної правди, яка хоч і потребує осмислення розумом, оскільки становить центр людського життя, але при цьому, виступає і духовною суттю, якою живе світ. «Це первісна духовна суть має, за вченням слова Божого, своїм найближчим органом серце» [21, с. 97]. П. Юркевич вважав серце єдиним шляхом до

справжнього пізнання. Можна отримувати різноманітні відомості про навколишній світ у цілому або про окремі його структури, але коли вони не «пройдуть» через серце, то ніколи не стануть правильними знаннями. Серце він вважав центром всього тілесного і духовного життя людини, найістотнішим органом і «місцем всіх сил, дій, рухів, бажань, почувань і думок людини з усіма її напрямками і відтінками»[21, с. 105].

Потрібно відмітити також і три положення кардіогнозії, які простежуються у працях П. Юркевича: у процесі пізнання душевних станів серце випереджає відволікаюче знання розуму; знання розуму, яке не набуло форми зовнішніх предметів має стати душевним станом і відкритися у серці; лише за допомогою віри, він вважав, можна знання розуму розчинити у серці.

П. Юркевич у своїх працях, як зазначає І. Печеранський, виокремлює типологізацію осердь, у яких сердешна енергетика знаходить своє втілення: «оберіг та носій всіх тілесних сил»; «зосередження душевного та духовного життя»; «основа всіх пізнавальних дій душі»; «зосередження палітри душевних чуттів, хвилювань та пристрастей»; «основа морального життя» [9, с. 78].

Таким чином, можна вважати, що кордоцентризм П. Юркевича – це філософське вчення про принципи (ідеї), які лежать в основі онтологічних, гносеологічних, етичних, психологічних та соціальних аспектах прояву людського буття.

Звертаючи увагу на те, що характерною для українського народу, однією з найтиповіших рис є «емоціоцентричність». Необхідно відзначити, що для українського народу завжди була властива «сердечність». Тобто розум виявляє загальне в діяльності людей, серце ж – основа неповторності та унікальності людської особистості, тільки в серці творяться ті явища й події історії, які принципово неможливо вивести із загальних законів.

Питання щодо ідей кордоцентризму актуальними залишаються і у наш час. Про це свідчать численні сучасні дослідження навколо цього терміну. Розглянемо більш детально точки зору К. Кислюка, В. Кременя, І. Мойсеєва, В. Петрушенка, С. Присухіна, А. Сокирко, О. Стражного, Н. Хамітова, С. Ярмуса та ін.

А. Сокирко вважає кордоцентризм підставою української ментальності, що проявляється в емоційності, ліризмі, сентименталізмі, чутливості, любові до природи. «Як феномен, український кордоцентризм являє собою історичний тип філософування та філософську парадигму з елементами філософсько-поетичної традиції. Він виник у результаті діалогу української філософської думки зі східною патристикою, про що свідчать його базові поняття – кардіогносія (читання в серці) й теофікація (воскресіння, духовне народження)» [13, с. 69].

С. Ярмусь вважає, що «поняття «кордоцентризм»означає те, що в житті людини, у її світогляді, основну мотиваційну і рушійну роль відіграють не розумово-раціональні сили людини, а скоріш сили її емоційного почуття, або, образно кажучи, сили людського серця»[22, с. 402].

Н. Хамітов акцентує увагу на тому, що кордоцентризм означає «домінанту серця, переважання почуття над логічним міркуванням, а образу – над поняттям»[19, с. 193].

Так, на думку К. Кислюка, кордоцентризм – це спосіб пізнання, який «полягає в осягненні людиною навколишнього світу й самого себе не стільки мисленням («головою»), скільки «серцем»– емоціями, чуттями, здоровим глуздом»[5, с. 47]. Подібні тлумачення поняття кордоцентризму можна зустріти у В. Кременя, В. Петрушенка та О. Стражного. На думку В. Кременя, кордоцентризм є «розуміння дійсності не стільки мисленням («головою»), скільки «серцем» – емоціями, почуттями, внутрішнім, «душею» [7, с. 418]. За В. Петрушенком, сутність кордоцентризму «полягає у наданні серцю, почуттю переваг над розумом»[8, с. 62]. Для О. Стражного поняття кордоцентризм означає «примат емоційності над раціональністю, почуттів над логікою, серця над розумом»[14, с. 313–314].

Зовсім інше, метафілософське тлумачення поняття «кордоцентризм», яке базується на широкому значенні поняття «серце», запропонував І. Мойсеев. Для нього кордоцентризм – це «біблійне за походженням уявлення про те, що сутність людини зосереджується в серці»[18, с. 303]. Подібне трактування кордоцентризму міститься й у С. Присухіна. На його думку, кордоцентризм – це «певна світоглядна орієнтація на внутрішній світ людини, «філософія серця»(де серце – емоційно-вольова сутність людини)»[10, с. 159].

Тобто ми бачимо, що в українській філософії з'явилися дві різні аналітичні конструкції – «філософія серця»й «кордоцентризм», які фактично позначали один й той самий український історико-філософський феномен, виникла ідея впорядкування цих термінів. Саме це і спробував зробити І. Бичко за допомогою розрізнення існуючих аналітичних конструкцій. На його думку, поняття «філософія серця» слід використовувати для осмислення класичної доби української філософії, а термін «кордоцентризм»– для аналізу німецької філософської містики [18, с. 681].

Таким чином, можна зробити висновок, що для української нації наявні специфічні риси екологічної свідомості – кордоцентризм, який підтверджує її емоційно-почуттєвий характер. Кордоцентричний компонент ментальності українців – це екзистенція, що виступає основою самого буття або й частиною природи українського народу: українець живе, а все його світобачення, поведінка і культурні надбання узгоджуються з притаманним йому кордоцентризмом. Отже, належність до нації, до національних форм економічного, політичного, духовного життя ніколи не гарантована автоматично, в силу крові, яка в нас тече, або закладених у нас генів. Бути українцем по крові і українцем за культурою – різні речі. І не так уже й рідко, як свідчить історія, ті та інші вступали один з одним у непримиренний конфлікт. Отже, ніщо одержане «само собою», від природи чи долі, не може бути «вхідним квитком»у світ національного духу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бучинський Д. Християнсько-філософська думка Т. Г. Шевченка / Дмитро Бучинський. – Лондон, Мадрид, 1962. – 256 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. – 191 с.
3. Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані / Пантелеймон Куліш. – Нью-Йорк, Торонто: Українська Вільна Академія Наук у США, 1984. – 326 с.
4. Гнатюк Я. С. Український кордоцентризм у конфлікті міфологій та інтерпретацій: Монографія. / Я. С. Гнатюк. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010. – 184 с.
5. Кислюк К. В. Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції [Текст]: моногр. / К. В. Кислюк. – Х.: ХДАК, 2008. – 288 с.
6. Костомаров М. Две русские народности / М. Костомаров. – Київ-Ляйпціг [б. р.]. – 100 с.
7. Кремінь В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник / В. Г. Кремінь, В. В. Ільїн. – К.: Книга, 2005. – 528 с.
8. Петрушенко В. Л. Філософія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття / В. Л. Петрушенко. – Львів: Магнолія-2006, 2009. – 148 с.
9. Печеранський І. Проблема стосунків віри та розуму у філософії Памфіла Юркевича / І. Печеранський // Філософські аспекти. – 2009. – № 4. – С. 77–80.
10. Присухін С. І. Філософія: навч. посібн.: у 2 ч. / С. І. Присухін. – К.: КНЕУ, 2006. – Ч. 1. Історія світової та української філософії у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. – 208 с.
11. Сковорода Г. Книжечка про читання Святого письма, названа жінка Лотова / Г. Сковорода. // Сковорода Г. Твори: У 2 т. – Т. 2: Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 480 с.
12. Сковорода Г. Тлумачення із Плутарха про тишу серця / Г. Сковорода // Сковорода Г. Твори: У 2 т. – Т. 1: Поезії. Байки. Трактати. Діалоги. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 527 с.
13. Сокирко А. Н. Кордоцентризм як ментальна детермінанта української філософської думки доби романтизму. / А. Н. Сокирко. // Вісник Черкаського університету. Випуск 190. Серія «Філософія». – Черкаси, 2010. – С. 69–74.
14. Стражний А. С. Украинский менталитет / А. С. Стражний. – К.: Изд-во Подолина, 2008. – 384 с.
15. Табачковський В. Гуманізм та проблема діалогу культур / В. Табачковський. // Філософська думка. – 2001. – № 1. – С. 6–25.
16. Тойнби А. Дж. Цивілізація перед судом історії / А. Дж. Тойнби. – М.: Прогресс; СПб.: Ювента, 1996. – 478 с.
17. Толочко П. Золотий міст між двома світами / П. Толочко. // Віче. – 1997. – № 1. – С. 86–92.
18. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В. І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.

19. Хамітов Н. Історія філософії. Проблема людини та її меж: навч. посіб. / Н. Хамітов, Л. Гармаш, С. Крилова. – К.: Наук. думка, 2000. – 273 с.

20. Чижевський Д. Нариси з історії на Україні / Д. Чижевський. – Брюссель, Мюнхен, Лондон, Нью-Йорк, Торонто: Вид-во Спілки Української Молоді, 1983. – 175 с.

21. Юркевич П. Серце та його значення у духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого / П. Юркевич. – К.: Вид-во гуманітарної літератури «Абрис», 1993. – 416 с.

22. Ярмусь С. Кордоцентризм – підстава української духовності й філософії / С. Ярмусь // Збірник праць ювілейного конгресу у 1000-ліття хрещення Руси-України. – Мюнхен: УВУ, 1988-1989. – С. 402–415.

РЕЗЮМЕ

Кныш И. В. Кордологизм и его роль в становлении украинской нации: современный научный дискурс.

Статья посвящена разработке концепции кордологизма и его выдающейся роли в становлении украинской нации. В частности, сосредоточено внимание на рассмотрении формирования «экофильных» национальных и общечеловеческих ценностей украинской нации, которые должны способствовать, по мнению автора, становлению целостного видения мира, и освещение этих процессов в современном научном дискурсе. При этом особое внимание акцентируется на том, что для украинской нации присущи специфические черты экологического сознания, такие как кордологизм и кордоцентризм, которые должны способствовать сочетанию рационально-научного отношения к природе с эмоциональным, сердечным, экзистенциальным, что неразрывно связано с украинской традицией.

Ключевые слова: кордологизм, кордоцентризм, философия сердца, кардиогносия, экософия, украинская нация, научный дискурс.

SUMMARY

Knysh I. V. Cordologism and its role in the formation of the Ukrainian nation: modern scientific discourse.

The article is devoted to the development of the concept of cordologism and his leading role in the formation of the Ukrainian nation. In particular, it focuses on the study of the formation of «ekofilnyh» national and universal values of the Ukrainian nation, which would mauli to contribute, according to the author, the formation of a holistic vision of the world, and the lighting of these processes in modern scientific discourse. Moreover, special emphasis is on the fact that the Ukrainian nation is inherent to the specific features of ecological consciousness, such as cardologist and cordocentrism, which should facilitate the combination of rational and scientific attitude to nature with emotional, cardiac, existential, which is associated with the Ukrainian tradition.

Key words: cordologism, cordocentrism, the philosophy of the heart, cardioglossa, ecosophy, the Ukrainian nation, scientific discourse.